

Bispevisitats på Samsø

Ved **Bent Rasmussen**

Da Samsø lige fra kristendommens indførelse har hørt under Århus stift, har man her gennem de forløbne århundreder haft besøg af de fleste Århus-biskopper. Det var i ældre tider sjældent, at den Århusbisp nåede herover på sine visitatsrejser. Når bispem kom, aflagde han selvfølgelig besøg i alle sogne for at foretage visitats og bedømme præsternes prædiken og høre den konfirmerede ungdom.

Ungdommen skulle så møde op i kirken, stå ud i midtergangen, pigerne mod nord og de unge karle på den sydlige side af midtergangen. Præsten katekiserede, og nu gjaldt det om at få de unge mennesker til at svare hurtigt og rigtigt på spørgsmålene efter katekismusens ordlyd. Det kunne knibe at få ungdommen ud på kirkegulvet til overhøringen. En dreng, Jens Gylling fra Kolby sogn, havde været med ved overhøringen i Kolby kirke og fik så lyst til dagen efter at høre på sine jævnaldrende i Tranebjerg kirke, hvorfor han satte sig på en af de øverste bænke for at overvære begivenheden. Det kneb for degnen at få ungdommen ud af stolene, og så måtte drengen, trods protest, også ud, da degnen vidste, at drengen var fra Pillemark, men ikke vidste, at han var fra den ende af byen, der hørte til Kolby sogn. Drengen klarede sig fint, da der katekiseredes over samme tema som i Kolby.

Ser man på de forskellige biskoppers bemærkninger i visitatsbogen, ser man, at de alle berømmer bønderbørnenes kendskab til katekismus og deres kvikhed, der tages som tegn på en oplyst bondestand. Her skal derefter berettes om en skolevisitats i 1904.

Den højærværdige, velbyrdige biskop Johs. Clausen, r. af D. p. p., af Århus ville gæste Samsø i anledning af Ørby kirkes indvielse og dagen efter holde visitats i Tranebjerg sogns skoler.

I den anledning fik sognets lærere fra skolekommissionens formand tilstillet et diktat og nogle regneopgaver, som skulle skrives og regnes i skolerne og rettes med rødt blæk af lærerne. Opgaverne skulle afleveres på selve dagen.

Visitatsen skulle foregå i Tranebjerg skole, hvor den ældste classes børn fra sognets fire skoler skulle samles. Dagen oprandt med regn. Biskoppen, der havde logeret hos lensgreve C. F. Dannekiold-Samsøe på Brattingsborg, kom til den fastsatte tid i en lukket karet med kusk og tjener. Lærere og skolekommissionens medlemmer stod parat til at modtage biskoppen.

Til goddag fik lærerne tre fingre, medens de øvrige modtog hele hånden. En ældre lærer, J. P. Pedersen, var for stolt hertil og vendte sig med ansigtet mod en forstuevæg for at blive fri for den nedværdigelse kun at modtage en tre fingers hilsen.

Så var tiden inde til, at skolernes ældste klasser skulle bringes frem for den høje herre, for at denne kunne erfare, hvorlunde det stod til med børnenes oplysning og færdigheder — og derigennem danne sig en forestilling om lærernes flid og dygtighed.

Nu var skolestuen ingen aula; men der var dog 18 tomandsborde. Men da børn fra to skoler skulle være der på een gang, måtte de halvvejs sidde „låret af hinanden“, idet der ved flere borde måtte sidde tre ved hvert bord. Først gjaldt det Brundby og Ørby skoler.

Efter en kort morgensang og „Fadervor“ gik forestillingen løs. Den ældste, lærer H. Koch, Ørby, fik til opgave at katekisere over skriftstedet: „I annammede ikke en trældomsånd, men en sønlig udkårelsesånd, i hvilken vi råber Abba, Fader“. Og så skulle han straks begynde at katekisere ud herfra — uden forberedelse eller med et øjeblik til at lægge disposition. Dertil kom, at man ikke vidste, hvor længe man skulle blive ved at katekisere. Lærerne havde forståelsen af, at man skulle blive ved, indtil biskoppen standsede katekisationen. Derfor lagde den Ørby degn katekisationen bredt an.

Da børnene havde forklaret udtrykket: *annammede*, kom man til *trældomsånden*. Kom derigennem ind på Israels trældom i Ægypten; og læreren lod børnene citere Grundtvigs kendte bibelhistoriske sang: „Kong Farao var en ugudelig krop, hans lyst var at æde og drikke“ — og det tog sin tid.

Den gamle, dygtige lærer var mere end velmeriteret. Det vakte derfor berettiget harme og forundring hos alle de tilstedeværende, da biskoppen afbrød katekisationen med ordene: „Kommer De aldrig op fra Ægyptens kødgryder?“

Om det skyldtes, at biskop Johs. Clausen var søn af professor Clausen, som i sin tid havde haft det store opgør med Grundtvig — kunne tænkes.

Om andre episoder kan nævnes: Læreren eksaminerede om Italien. Børnene fortalte og svarede kvikt på spørgsmålene. De sagde, at Vesuv var 2000 fod. Biskoppen afbrød: Det passer ikke! Hvem er geografilærer her? Jeg meldte mig straks og fik ordre til skaffe en geografi, hvori højden stod.

I Dahlbergs lærebog for seminarier stod det famøse tal ikke, men salig Løfler noterer tallet i sin håndbog til 1900.

Biskoppen kaldte så læreren hen og viste ham tallet: Vesuv er ikke 2000, men 1900 fod.

Jeg stod ved katederet for at tage imod bogen; men nu mumlede biskoppen til sig selv — han var en gammel mand —: Jeg troede ellers, Vesuv var 3000. — Jeg tænkte mit.

Børnene skrev en af Hans Højærværdighed medbragt diktat, og til slut skulle de to klasser synge. Brundby første vers og Ørby andet o. s. v., medens lærerne skulle spille til deres elevers sang.

Nu havde lærerne glemt at stemme violinerne sammen, og da det blev Ørbys tur, mærkedes forskellen.

Biskoppen afbrød: De spiller falsk! Det blev dog den musikbegavede lærer for meget, så han tog sig sammen og sagde: „Nej, Deres Højærværdighed, det gjorde jeg ikke“. Biskoppen: „Når Deres biskop siger, at De spiller falsk, så spiller De falsk“.

De næste to skoler var Tranebjerg og Pillemark.

Lærerne skulle opgive navn osv. Den ene lærer sagde: Jens Peder Pedersen.

Biskoppen: Med d eller t.

Læreren: Det er lige meget.

Biskoppen: Nej, det er det ikke.

Læreren: Jeg skriver det med d, men mine sønner skriver det med t.

Biskoppen: Hvad står der i kirkebogen?

Læreren: Det ved jeg ikke.

Længere kom man ikke med dette vigtige spørgsmål.

Vi fik den opgave at katekisere over: Jesu tredobbelte gerning — en god opgave; og jeg var glad ved at skulle lægge for; thi jeg var klar over, at jeg godt kunne køre løs gennem det store emne, da den gamle lærer sikkert alligevel skulle finde stof nok.

Biskoppen frøs, skønt der var fyret godt op i kakkelovnen, og der blev sendt bud til tjeneren om at komme med biskoppens pels. Den var kold, og for at lune den holdt tjeneren den nær hen om kakkelovnen i lærerens privatlejlighed; men ak, den blev lidt svedet i hårene. Der blev stænket vand på for at tage den svedne lugt og fri tjeneren for skænd. Dog opdagede biskoppen en fugtig plet på pelsen, og at den var svedet lidt. Mens biskoppen førte en ret højroset samtale med tjeneren, fortsattes katekisationen.

Efter dansklæsning sagde biskoppen til disse 13—14-årige børn: „I læste pænt, men nu håber jeg, at I må læse endnu bedre, når jeg kommer igen.“

Vi voksne tænkte vort, da der plejede at være 10—12 år imellem bispevisitatserne.

Det er nogle af de træk, der stadig står i frisk erindring efter de over 50 år. De biskopper, der senere har holdt skolevisitats, Schiøler og Sørensen, havde anderledes forståelse af skolen og lærerne.

Lærerne arbejdede stærkt for at blive fri for det biskoppelige og provstelige tilsyn — og det forsvandt ifl. cirkulære af 19. juni 1933 ved en ophævelse af anordningerne af 29. juli 1814, paragrafferne 12 og 14.

Bent Rasmussen.